

K HISTORII VZNIKU PRVNÍ PRÁVNÍ NORMY PRO VÍCEÚČELOVÉ OBHOSPODAŘOVÁNÍ LESŮ - PŘÍSPĚVEK K LESNICKÉ HISTORII BESKYD

ON HISTORY OF THE FIRST LEGAL NORM CREATION FOR MULTIPURPOSE FOREST MANAGEMENT - CONTRIBUTION TO FORESTRY HISTORY OF THE BESKYDY MTS.

VLADIMÍR KREČMER - FRANTIŠEK ŠACH¹ - PETR KANTOR²

¹Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti Strnady, v. v. i., VS Opočno

²MZLU - Lesnická a dřevařská fakulta Brno

ABSTRACT

The paper recapitulates history, knowledge and legal-economic fulfilment of the research-application project for complex management of two demonstration watersheds Řehucí and Vilčok within perimeter of water-supply reservoir Šance in the Beskydy Mts. The principal project of top world level proved feasibility of complex hydrologic service of forest management in protection zones of water resources and its continual sustainability. The project concurrently added to presentation of detention hydrologic service of forest management in mountainous protected region of natural water accumulation.

Klíčová slova: víceúčelové obhospodařování lesů, vzorový projekt, Beskydy, právní norma, služby lesa a lesního hospodářství, mimoprodukční funkce lesa, vodohospodářské funkce lesa

Key words: multipurpose forest management, pattern project, Beskydy Mts., legal norm, forest and forestry services, non-wood-producing forest functions, water-management forest functions

VÝVOJ LESNÍ POLITIKY V PROBLEMATICE OBHOSPODAŘOVÁNÍ LESŮ

V době rychlého rozvoje civilizačních procesů během 60. let 20. století – jmenovitě to bylo např. zahušťování infrastruktury kulturní krajiny a sílící potřeba ochrany zdrojů pitné vody – se v lesnické Evropě začalo uvažovat o závažné změně – dosud jednoúčelově dřevoprodukční lesní hospodářství změnit v odvětví víceúčelově využívající lesní přírodní zdroje – jak produkcí tržních statků (dnes „národní bohatství“ podle § 1 zákona o lesích č. 289/1995 Sb.), tak cíleným zajišťováním veřejně prospěšných služeb, jejichž efekty bývají mimotržní povahy. V projektech československého lesnického výzkumu se získávala řada poznatků o tom, jak obhospodařování obnovitelného přírodního zdroje či obecněji nakládání s lesy může pozitivně i negativně ovlivňovat krajinné prostředí – životní prostředí lidské společnosti v naší kulturní obytné krajině. Tím byl dán podnět k novému přístupu k lesům též jako ke generátorům žádoucích environmentálních funkcí lesa pro krajinné životní prostředí (tedy k péči o „nenahraditelnou složku životního prostředí“ podle téhož paragrafu zákona).

Od začátku 70. let minulého století se v ČSSR rozvinul výzkum takto motivovaný, zabývající se mimoprodukčními funkcemi lesa. Velké projekty byly věnovány možnostem aktivně udržovat a také cíleně posilovat konkrétní vodohospodářsky důležité účinky lesů tam, kde je to potřebné – zejména lesů horských s jejich zadržovacím (retenčním) potenciálem pro srážkové vody a lesů v povodích vodárenských nádrží s jejich účinky v ochraně jakosti

surové vody jako mimoprodukční funkce řízené. Iniciace takového výzkumu vznikla původně v 60. letech ve Výzkumném ústavu lesního hospodářství a myslivosti (VÚLHM Zbraslav-Strnady), vedeném ředitelem Ing. Janem Jindrou, CSc. (do roku 1975). Lesnicko-vodohospodářské projekty byly připravovány od druhé poloviny 60. let¹. Projekty obsáhlých vědecko-výzkumných státních úkolů, předložené jmenovanými koordinátory, byly schváleny jak Ministerstvem lesního a vodního hospodářství (MLVH), tak také dozírajícím Ministerstvem vědeckého a technického rozvoje (MVTR ČSR) počínaje pětiletkou 1971/75². Prosadit ideu víceúčelového hospodaření v lesích do plánů resortu se dařilo též díky úsilí Ing. Vladimíra Peřiny, CSc., šéfa výzkumné stanice VÚLHM Opočno a tamního útvaru Pěstování lesů³. Jako reprezentant pěstování lesů měl blízko k lesnickému provozu a tedy také velké slovo na MLVH ČSR. Podkládal je výsledky v oboru pěstování lesů, lesnímu provozu dobře srozumitelnými z jím koordinovaného státního úkolu P 16-331-054. Pracoval v úzké spolupráci s V. Krečmerem, koordinátorem státního úkolu P 16-331-053, jenž se zabýval přírodovědnými základy funkčnosti lesů a také potřebnými lesopolitickými řešeními lesnických služeb a ekonomickými otázkami.

V dané době politické „normalizace“ mělo velkou váhu, že koordinátor V. Peřina zůstal nedotčen politickou odvetou totalitního režimu za Pražské jaro – na rozdíl od V. Krečmera; „normalizací“ byl po roce 1975 vážně postižen i jím řízený výzkumný projekt⁴.

Nabíhající výsledků výzkumu v oboru vodohospodářských funkcí lesa se dostalo pozornosti státní lesnické politiky – došlo k vydání vládního usnesení č. 121/1975, které ukládalo MLVH ČSR

v odvětví lesního hospodářství mimo jiné „udržovat a zvyšovat retenční schopnost lesů a vodohospodářsky důležité lesy obhospodařovat v souladu s potřebami vodního hospodářství“. Usnesení dávalo zelenou pro praktické využití výsledků první pětiletky dvou státních úkolů s novými ideami víceúčelového využívání lesních zdrojů. Byl to určitý průlom do konzervativního myšlení v lesnictví a také světově první vládní usnesení, respektující pojem lesů důležitých pro vodní hospodářství a ukládající jejich cílené víceúčelové obhospodařování. Existovaly totiž silné obavy, že lesnické služby budou omezovat produkci dřeva, a velký podíl těchto vodohospodářsky důležitých lesů byly lesy dobře produkující dřevo. Proto se lesnický výzkum soustředil na víceúčelový způsob jejich obhospodařování v souběhu plánované produkce dřeva s řízenými vodohospodářskými funkcemi.

Jedním z klíčových výsledků prací na zmíněných státních úkolech 1971 - 1975 byla rajonizace lesů s hlavními mimoprodukčními funkcemi v České republice, zpracovaná ze souboru poznatků obou uvedených státních úkolů. Kromě definice hlavních i dílčích funkcí a rozlohy lesů s funkcemi velkého veřejného zájmu byly zpracovány též základní postupy nakládání s těmito lesy podle dílčích funkcí i charakterizovány různé míry účelovosti oněch lesů (postavení mimoprodukční funkce jako rovnocenné, prvořadé nebo výlučné k funkci produkční). Přitom se ukázalo, že vodohospodářsky důležité lesy s potřebou vkládat práci a kapitál do jejich konkrétní funkčnosti (do funkcí řízených), zabírají 26 % celkové plochy lesů v České republice a újma na produkci dřeva může nastat jen na procentech této plochy⁵.

Idea víceúčelovosti lesního hospodářství narážela na odpor a nevěřili těm lesnickým činitelům, kteří – bez ohledu na změny potřeb společnosti civilizačním vývojem – chápali lesní hospodářství nadále pouze jako výrobce dřeva s klasickou třešničkou myslivosti. K jejich čelným představitelům ve výzkumu patřil tehdy jeden z tvůrců jednoúčelové dřevoprodukční ekonomické koncepce odvětví Ing. Zdeněk Bludňovský, DrSc.⁶ Tato koncepce byla blízká i tehdejšímu ministrovi na MLVH Ing. Ladislavu Hružíkovi. Přesto je nutné konstatovat, že ministr neodmítal naslouchat jiným odborným názorům a vyžadoval si k tomu vědecká stanoviska. Odmítavé stanovisko zaujímal Ing. Karel Urban - pů-

vodně ředitel Odboru rozvoje lesního hospodářství na MLVH, od roku 1975 přeložený do VÚLHM jako ředitel ústavu. Danou tematiku nepovažoval vůbec za hodnou pozornosti - snad i z osobních emočních důvodů⁷.

V této poněkud složité atmosféře se pracovníci MLVH zabývali přípravou právní normy, která by k plnění vládního usnesení č. 121/1975 stanovila závazné zásady víceúčelového obhospodařování lesů v oblastech tehdy nejaktuálnějších – především v povodích vodárenských nádrží (celé plochy povodí byly tehdy jejich ochrannými pásmy). Pracovníkem resortu, pověřeným organizovat další ověření závěrů obou zmíněných státních úkolů, byl Ing. Josef Němec. Po politicky motivované destrukci důležité složky státního úkolu P 16-331-053 ve VÚLHM se snažil dojít k cíli jiným způsobem. Vznikl tak ministerský, na vedení VÚLHM nezávisle vzniklý, souborný poloprovozní projekt v plánu MLVH ČSR pro léta 1977 až 1979 nazvaný jako „vzorový“ v oboru vodohospodářských funkcí lesa. Tak nemohlo docházet k obstrukcím. Je to příklad způsobu, jak se také realizovala věda za „normalizace“ navzdory osobní nevěře mocných, prosazované přes sféru politickou.

Řízením vzorového projektu byl pověřen V. Peřina, náplň projektu a vědecký tým sestavili V. Peřina a V. Krečmer. Projekt byl ve srozumění s MLVH ČSR uskutečněn v Beskydech. Beskydy a jejich horské lesy byly zvoleny proto, že jejich vodohospodářský význam byl rozpoznán již v 50. letech minulého století, když ke zlepšení vodních účinků beskydských lesů a k účinnějšímu tlumení eroze byly vládním usnesením č. 72 v roce 1954 vyhlášeny Vodohospodářsky státně důležitou oblastí a byl tam zahájen významný lesnicko-vodohospodářský výzkum na experimentálních povodích dvou bystřin: na Malé Ráztově a Červíku⁸. Na řece Ostravici sloužila od roku 1970 velká vodárenská nádrž Šance k zásobování Ostravska pitnou vodou a Beskydy byly zamýšleny a roku 1978 také vyhlášeny jako Chráněná oblast přirozené akumulace vod (vládní nařízení č. 40/1978).

¹ Politické tání umožnilo seznámit se s vývojem poznání v zahraničí včetně západní Evropy. Doma se navazovalo na ideje v Beskydech již od 50. let minulého století doc. dr. Ing. B. Mařanem založeného výzkumu ovlivňování srážkoodtokových procesů obhospodařováním lesů, zatímco dříve se studovala jen samovolná hydrická funkce (ve starší literatuře nazývaná hydrologickou funkcí lesů) zejména srovnáváním vlivů lesa a bezlesí na odtok vody – světově známé srovnávací povodí Kychová a Zdechovka doc. dr. Ing. Z. Válka od roku 1928 v Javorníkách bohužel skončilo počátkem 50. let.

² Byly to státní úkoly „Mimoprodukční funkce lesů, jejich společenský význam a ekonomické hodnocení“ (P 16-331-053, koordinátor Ing. V. Krečmer, CSc.) a „Hospodářské způsoby a zásady hospodaření s respektováním užitečných funkcí lesů“ (P 16-331-054 koordinátor Ing. V. Peřina, CSc.). Oba jmenovaní koordinátoři byli vědeckými pracovníky VÚLHM.

³ Viz hodnocení jeho osobnosti: Odkaz doc. Ing. Vladimíra Peřiny, CSc. pro lesnický výzkum v historii a současnosti. In: Jurásek A. (ed.). Sborník ze semináře uskutečněného při příležitosti 80. výročí narození, Opočno 3. 5. 2007. Opočno, VÚLHM-VS 2007. 80 s.

⁴ Podrobnosti o obou státních úkolech a o destrukci jednoho z klíčových projektů víceúčelového hospodaření (Projekt Želivka v rámci státního úkolu P 16-331-053 - po utužení politické „normalizace“ ve VÚLHM Strnady od roku 1975) jsou zpracovány v jiné studii (KREČMER 2009).

⁵ Poslední publikovaný stav viz tabulku B 4.5 „Lesy s důležitými mimoprodukčními funkcemi v r. 2003“ v díle Statistická ročenka životního prostředí České republiky. Praha, MŽP ČR a Český statistický úřad 2004. 579 s.

⁶ Do roku 1969 šéf odboru lesní ekonomiky na MLVH, poté ve VÚLHM vedoucí útvaru Ekonomika. Viz citaci jeho prací v poznámce¹⁵.

⁷ V roce 1974 při přijetí akademika prof. A. A. Molčanova (poradce sovětské vlády pro otázky lesů a životního prostředí) u ministra Hružíka tehdejší ředitel odboru Ing. Urban o tematiku hosta zájem neprojevil. Inicioval řeč o terminologii krátkých výřezů u dřevařů a významu ruského termínu чыпак в češtině. S překvapeným hostem, jenž přijel studovat zajišťování vodohospodářských funkcí lesa, byla poté zpracována společná publikace: Molčanov A. A. - Krečmer V. 1975. Moderní lesní hospodářství a společnost. Vesmír, 64/5: 135-136.

⁸ Roku 1952 založeny doc. dr. Ing. B. Mařanem jako objekty Ústavu meliorací ČAZ, později předány VÚLHM (Výzkumná stanice Hnojník) a vedeny Ing. V. Zeleným, CSc., poté Ing. M. Jařabáčem, CSc. v souvislé řadě mnohaletých měření.

„VZOROVÝ“ PROJEKT V BESKYDECH JAKO PODKLAD PRO PRÁVNÍ NORMU

Autoři náplně beskydského tzv. „vzorového“ projektu V. Peřina s V. Krečmerem ji pojali jako v podstatě souborné ověření poznatků a tezí, k nimž se dospělo ve světě i u nás v aplikované bioklimatologii, hydrologii a pedologii ve vazbách s pěstováním lesů, ochranou lesa, těžbou i transportem dřeva, a to zejména s důrazem na lesy pramenných oblastí našich hor⁹. Díky informovanosti decizní sféry z osobních kontaktů se sférou výzkumu prohloubil se nejen zájem kompetentních úředníků MLVH i MVTR, ale i vedení MLVH. Proběhlo totiž mnoho jednání i odborných akcí k informacím o té sféře – jistý druh cílených public relations.

Pro realizaci projektu byly zvoleny lesy v povodí přehrady Šance na řece Ostravici a lesní závod Ostravice byl jmenován „Demonstračním objektem MLVH ČSR pro vodohospodářské funkce lesů“. V čele lesního závodu stál ředitel Ing. Lubomír Říha, CSc., zainteresovaný i na speciálních úkolech demonstračního objektu. Byl navíc dobrým známým resortního ministra – ministr Ing. L. Hružík občas na cestách pobyl v lesním loveckém zámečku na Bílé. O chod prací demonstračního objektu na projektu neúnavně pečoval s velkým zaujetím pro věc hlavní inženýr lesního závodu Ing. Vladimír Pešl.

Projekt, odpovídající úkolům z vládního usnesení č. 121/1975, se v beskydských lesích věcně týkal péče o lesní půdy (základní činitel retence vody) i způsobů hospodaření v lesích jako souborných faktorů ovlivnění odtokových poměrů a eroze na malých povodích. Geologický podklad flyše vedl k velké pozornosti faktorům vodní eroze. Projekt podle výsledků státních úkolů P 16-331-053 a P 16-331-054 navrhoval rozčlenit lesy povodí vodárenské nádrže Šance do pěti funkčních skupin porostů¹⁰. Diferencovaně byl podle nich komplexně upraven management lesů na dvou modelových povodích Řehůve a Vilčok, přítoků nádrže Šance. Úprava na komplikovanějším povodí Vilčok (plocha 2,373 km², lesnatost 91 %) se týkala zejména procesů pěstování lesů (obnova, výchova), zpřístupnění porostů (druh, vedení, hustota a údržba lesních komunikací), procesů těžby, přibližování a transportu dřeva (k půdě šetrné technologie s diferencovaným používáním traktorů, lanovek a lanových systémů), péče o půdu (vodní režim, retence, eroze) i o vodní toky (úpravy toků, zadržování splavenin, péče o přibřežní porosty, kontrola průtočnosti a jevů erozních). Hydrologické modely ukázaly důsledky úprav v ovlivnění srážkoodtokových procesů v režimu odtoku srážkových vod. Byly ověřeny příznivé efekty cíleně řízené komplexní vodohospodářské funkce v ochraně jakosti vody v nádrži. Tyto postupy

lesnické služby v ochraně vodárenského zdroje byly zkalkulovány jako nejméně 11krát ekonomicky efektivnější než řešení splachů půdy - na beskydském flyši jev velmi rozšířený a vodu v nádrži Šance nadměrně znečišťující - až technologiemi v úpravě surové vody¹¹.

Prezentace výsledků řešení „vzorového“ projektu se konala na celostátní konferenci ve Valašském Meziříčí v červnu 1979 v hotelu Apollo. Přijel na ni ministr lesního a vodního hospodářství Ing. L. Hružík. Jeho účast byla tehdy významným lesopolitickým gestem – došlo k ní k nevíře odpůrců včleňování aktivních lesnických služeb do odvětví, těch, kteří péči o vodu v lesích nehodlali pokládat za něco, co by mělo vykonávat lesní hospodářství – tedy ani zabezpečování řízených vodohospodářských funkcí lesa¹². Výsledky ověřování „vzorového“ projektu v Beskydech se však přesto staly konečným podkladem pro formulaci právní normy, zavádějící víceúčelové využívání lesů v povodích vodárenských zdrojů. Od 1. září 1982 vstoupila v platnost „Instrukce MLVH ČSR č. 13/1982 k hospodaření na lesních pozemcích v ochranných pásmech vodních zdrojů“ jako obecně závazná, podzákonná právní norma. Týkala se asi 10 % z celkové rozlohy lesů ČSR. Na řešení podkladových státních úkolů se podílely výzkumné organizace v celé ČSSR, takže shodnou instrukci vydalo též MLVH SSR pro Slovensko¹³ (TLAPÁK, VALTYNÍ 1987).

Odpor k zavádění lesnických služeb jako součásti hospodářského využívání lesních přírodních zdrojů u lesopolitické elity ovšem trval a tak k věcné stránce nové Instrukce už nebyly učiněny kroky ke zpracování ekonomických nástrojů, nutných k zavádění lesnických služeb jako složky hospodářské činnosti odvětví. Jeho hospodářská struktura zůstala politicko-ekonomicky nadále jednoúčelová. Byl to lesopoliticky významný jev: rozhodl o minimální využitelnosti právní normy v lesním provozu¹⁴.

LESOPOLITICKÉ SOUVISLOSTI PŘI UPLATŇOVÁNÍ PRÁVNÍ NORMY

Při aplikaci Instrukce MLVH ČSR č. 13/1982 v provozu tehdejších lesních závodů státních lesů jsme byli svědky dění, které si zaslouhuje zaznamenání. Jde totiž o dění velmi charakteristické pro vývoj tuzemské státní lesní politiky nejen v éře totality. Uvedená obecně závazná právní norma uváděla sice přesné zásady víceúčelového obhospodařování lesů v ochranných pásmech vodárenských zdrojů, stanovila kde, co, proč i jak je nutné dělat ve veřejném zájmu při zabezpečování vodohospodářských funkcí lesa v ochraně zdrojů pitné vody. Avšak uplatnění v ní obsažených

⁹Viz výběr z Pramenů: PEŘINA V. - KREČMER V. - KADLUS Z. - BĚLE J. 1973; PEŘINA V. 1975; FOJT V. - KREČMER V. 1975; BENEŠ J. 1975; KREŠL J. 1976; ZELENÝ V. 1974, 1980; DRESSLER M. 1980; KREČMER V. - JARABÁČ M. 1981.

¹⁰Funkční skupina vodochranná, infiltrační, protierozní, desukční a srážkotvorná.

¹¹Viz KREČMER V. 1986. Ekonomické hodnocení lesního fondu jako nositele hydrických funkcí a jejich národohospodářská efektivnost. Vodní hospodářství, 36, řada A/č. 2: 46-52.

¹²Mezi ně patřil i ředitel Severomoravských státních lesů Evžen Heiser. Přijel z Krnova se zpožděním, protože, původně zván, téma konference odmítl považovat za hodné pozornosti. Avšak zpráva, že na konferenci přijel sám ministr, jeho zájem rázem vybudila a přijel být viděn.

¹³Metodické pokyny Ministerstva lesného a vodného hospodárstva Slovenskej socialistickej republiky z 13. augusta 1982 č. 6184/82 -5/161-160 na postup pri obhospodarovaní lesoch v ochranných pásmach vodných zdrojov. Spravodajca MLVH SSR, 1982. december 1982, čiastka 8; str. 28-35.

¹⁴Za zmínku stojí, že severomoravský krajský orgán ROH podal dokonce návrh na cenu A. Zápotockého pro beskydský projekt za přínos životnímu prostředí. Věděli tam nepochybně o potížích s úpravou surové vody z přehrady Šance, nadměrně zakalované splachy z lesnatého povodí (především z lesních komunikací). Až v ústředí bylo rozhodnuto, že více životnímu prostředí prospěje zlepšovací návrh pro ostravské koksovy.

poznatků vědy v praxi bylo možné jen minimálně: z věcné stránky problematiky víceúčelového nakládání s lesy se totiž nezačalo řešit k její realizaci nezbytné politicko-ekonomické včlenění aktivit na údržbě a zlepšování vodohospodářských funkcí lesa do hospodářské struktury odvětví jako veřejně prospěšných lesnických služeb, vyžadujících vklady práce a kapitálu tak jako produkce tržních statků. Nebylo k tomu politické vůle, přestože výzkum prokazoval, že jde o činnosti ekonomicky (národohospodářsky) velmi efektivní. Vládní usnesení č. 121/1975 ani náklady desítek miliónů korun na vědu a výzkum nedošly naplnění.

Nařizovat činnosti vyžadující vklady práce i kapitálu a ponechat je politicko-ekonomicky na úrovni brigádnických aktivit ukazovalo důsledky záhy po vydání Instrukce MLVH ČSR č. 13/1982. Již uvedený představitel lesnické odvětvové ekonomiky Z. Bludovský jasně a věcně argumentoval¹⁵: se špatnou se potáže lesní závod, který by začal pracovat podle oné obecně závazné právní normy - právní předpisy z oboru financování, postavené na principu jednosložkové struktury výrobní jednoúčelovosti, to prostě nedovolují a finanční kázeň narušovat nelze bez tvrdých sankcí. Prostě paradoxní situace - vydržela však beze změny až do roku 1989.

Nutno konstatovat, jak střet dvou idejí v lesním hospodářství v jejich politicko-ekonomickém i právním protikladném pojetí nebyl vyřešen. Pokud se podle Instrukce č. 13/1982 tehdy vůbec někde pracovalo, mohlo to být jen „brigádnicky“ – byla-li chuť, zbylo-li něco času a peněz.

V převratové době po roce 1989 s koncem existence MLVH ČSR nebyla Instrukce č. 13/1982 převzata do nové právní soustavy. Neodpovídala totiž už zas ideji transformace našeho lesnictví. Její autor Ing. Z. Domes převzal americkou ideologii ekonomismu a lesní hospodářství bylo podle ní pojato opět jako výlučně dřevoprodukční národohospodářské odvětví. Takže zájmy veřejné ustupují a základním hlediskem je nadále produkce a zisk na volném trhu – s třešničkou myslivosti¹⁶.

ZÁVĚR

V historii vývoje moderního lesnictví a lesního hospodářství zaujaly lesy Beskyd své zvláštní místo. V návaznosti na jejich vodohospodářský význam pro celý významný průmyslový region a soustředěný tam lesnicko-vodohospodářský výzkum se staly místem, které bylo vybráno k ověřování vědeckých podkladů v poloprovozu pro formulaci a vyhlášení světově první instrukce k víceúčelovému obhospodařování lesů, a to v souběhu produkce dřeva a opatření ochrany vodních zdrojů. Výsledky projektu byly dokonce vyžádány a příznivě hodnoceny na konferenci IUFRO v USA o výzkumu víceúčelového lesního hospodářství (PEŘINA 1980) a následně v angličtině zveřejněny i v domácím periodiku (PEŘINA, KREČMER 1981). Instrukce č. 13/1982 MLVH ČSR k hospodaření na lesních pozemcích v ochranných pásmech vodních zdrojů jako obecně závazná právní norma vycházela z vědeckého poznání, že je možné účinně chránit vodní zdroje,

aniž by byla zřetelně narušována trvale udržitelná produkce dřeva.

Studie dokládá, proč využívání této obecně závazné právní normy pro víceúčelové využívání lesů - první svého druhu na světě, zůstalo minimální: nebylo politické vůle novým lesnickým službám uzpůsobit jednoúčelovou hospodářskou strukturu lesního odvětví a lesní hospodářství zůstalo nadále jednoúčelově ekonomicky strukturováno podle hledisek výrobních - produkce dřeva. Nebylo vůle změnit to, i když ekonomická efektivnost funkce lesa (zabezpečené lesnickou službou v ochraně jakosti vody) byla pro úpravy surové vody prokazatelně minimálně jedenáctinásobná při ochraně vody ve vodárenské nádrži před půdními splachy v erozně citlivém území.

Věcné postupy, jak je přinesla Instrukce, ověřené v beskydských lesích, zůstávají vcelku stále platné. Idea víceúčelovosti a lesnických služeb jako nedílné složky lesního hospodářství setrvalé odpovídá také evropským trendům transformace lesního hospodářství (KREČMER 2009).

ZOBECEVNĚNÍ A NÁSLEDNÉ BUDOUCÍ SMĚROVÁNÍ

Existuje zobecnění a budoucí směřování? To je otázka, kterou si pokládáme jako dlouholetí spolupracovníci kolegy Ing. Krečmera a také již zesnulého Doc. Peřiny, kteří představovali osobnosti s vůdčím duchem v projektu a v úsilí při jeho dalším legislativním začlenění.

Beskydský vzorový projekt, jehož výstupem byla nejprve závěrečná zpráva v roce 1977 a následně monografie v roce 1979, měl konkrétní zadání, které bylo naplněno Instrukcí č. 13/1982. Přestože tato instrukce pozbyla po roce 1989 legislativní účinnosti, poslání projektu, tj. nejenom úprava toku, ale i úprava plochy povodí, tedy tzv. komplexní úprava povodí, prostupovaly do praktické realizace projektu a také do dalších praktických návodů obhospodařování lesních povodí z pohledu hydrologických služeb lesa a lesního hospodářství.

Zhodnocení praktické realizace vzorového projektu se uskutečnilo po 20 letech v roce 1999 na celostátním semináři „Lesnické hospodaření v povodí vodárenských nádrží a toků“. Díky dodržení obsahu projektu při jeho praktickém provádění bylo možno konstatovat, že zejména v povodí Vilčok, nacházejícím se v tzv. měkkém flyši s převahou jílovců a jílovitých břidlic, kde situace z pohledu narušování hydrologických a půdoochranných funkcí lesa byla kritická, hydrologické služby lesa a lesního hospodářství jsou poskytovány ve stavu trvalé udržitelnosti.

Rovněž uplatnění projektu v praktických návodech hospodaření z hlediska hydrologických služeb lesa a lesního hospodářství, navazující a rozvíjející Instrukci č. 13/1982, trvale pokračovalo a pokračuje. Z nejvýznamnějších lze uvést Metodiku kontrolní činnosti orgánů ČIŽP s působností v ochraně lesa pro oblast lesů vodohospodářsky významných (KREČMER, ŠACH 1999), Lesy a povodně (KREČMER et al. 2003), Hospodaření v CHOPAV (BÍBA et al. 2007),

¹⁵BLUDOVSKÝ Z. 1983. Ekonomické problémy rozvoje pěstování lesů. *Lesnictví*, 29/11: 991-1001. BLUDOVSKÝ Z. 1986. Podstata víceúčelovosti československého lesního hospodářství. *Lesnická práce*, 65/7: 297-302.

¹⁶Byla jistě nezbytná transformace lesního hospodářství, majetkové restituce. Jenže se uplatnila transformační idea Z. Domes, která se zabývala jen produkcí tržních statků a nadále vše ostatní z lesního hospodářství vylučovala. Viz DOMES Z. 1993. Základní informace o lesním hospodářství České republiky. Praha; MZe: 33 s. + 3 mapy. K tomu KREČMER V., MICHAL I., RYNDÁ I. 1994. Opravdu základní informace? *Ochrana přírody*, 49/1: 31-32.

Les a voda v srdci Evropy (VANČURA et al. 2007), dále pak sérii certifikovaných metodik vycházejících v řadě Lesnický průvodce (č. 1/2006, č. 1/2007 a č. 1/2009), editovaných Výzkumným ústavem lesního hospodářství a myslivosti, v. v. i., ve Strnadlech: Metodika sociálně-ekonomického hodnocení funkcí lesa (ŠIŠÁK et al. 2006), Metodické postupy obhospodařování lesů s vodohospodářskými funkcemi (ŠACH et al. 2007), Metodické postupy ochrany lesních pozemků proti erozi (ŠACH, ČERNOHOUS 2009).

Uvedené metodické práce představují další zobecnění projektu a směřování zejména do oblasti lesnických služeb zajišťujících dvě klíčové vodohospodářské funkce lesa – funkci retenční v horských lesích a funkci komplexní v ochranných pásmech vodních zdrojů (KREČMER 2007).

Poděkování:

Výsledky prezentované v příspěvku vznikly v rámci institucionální podpory výzkumu a vývoje z veřejných prostředků – výzkumného záměru MZe ČR MZE0002070203, výzkumného projektu QH92073 a QH71296 a výzkumného záměru MŠMT ČR MSM6215648902.

LITERATURA

- BENEŠ J. 1975. Komunikace a funkce lesního hospodářství. Lesnická práce, 54/10-11: 468-473.
- BÍBA M. (ed.). 2007. Hospodaření v chráněných oblastech přirozené akumulace vod. Sborník referátů z odborného semináře. Skalský Dvůr, Lísk, 18. 9. 2007. Kostelec nad Černými Lesy, Lesnická práce: 56 s. ISBN 978-80-02-01940-4.
- BLUŽOVSKÝ Z. 1983. Ekonomické problémy rozvoje pěstování lesů. Lesnictví, 29/11: 991-1001.
- BLUŽOVSKÝ Z. 1986. Podstata víceúčelovosti československého lesního hospodářství. Lesnická práce, 65/7: 297-302.
- DOMES Z. 1993. Základní informace o lesním hospodářství České republiky. Praha, Ministerstvo zemědělství: 33 s. + 3 mapy.
- DRESSLER M. 1980. Moderní těžební technologie, zaměřené na zachování přírodního prostředí, se zvláštním zřetelem na vodoochrannou a přírodoochrannou funkci lesa. In: Těžební technologie ve vztahu k přírodnímu prostředí. Brno, Vysoká škola zemědělská: 28-41.
- FOJT V., KREČMER V. 1975. Tvorba horizontálních srážek z mlhy a jejich množství ve smrkových porostech středohorské oblasti. Vodohospodářský časopis, 23/6: 581-606.
- JURÁSEK A. (ed.). 2007. Odkaz doc. Ing. Vladimíra Peřiny, CSc. pro lesnický výzkum v historii a současnosti. In: Sborník ze semináře uskutečněného při příležitosti 80. výročí narození. Opočno, 3. 5. 2007. Opočno, Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti-VS: 80 s. ISBN 978-80-86461-77-9.
- KREČMER V. 1986. Ekonomické hodnocení lesního fondu jako nositele hydrických funkcí a jejich národohospodářská efektivnost. Vodní hospodářství, řada A, 36/2: 46-52.
- KREČMER V. (ed.). 2003. Lesy a povodně. Souhrnná studie. Zpracoval P. Kantor, V. Krečmer, F. Šach, V. Švihla, V. Černošus. Praha, Ministerstvo životního prostředí: 48 s. ISBN 80-7212-255-X.
- KREČMER V. 2007. Environmentální služby v lesnictví ve využívání vztahů lesů a vod. In: Vančura K. et al. (eds.): Les a voda v srdci Evropy – Forest and water in the heart of Europe. Praha, MZe ČR; Brandýs nad Labem, ÚHÚL: 133-141. ISBN 978-80-7084-634-6.
- KREČMER V. 2009. Příspěvek k začátkům studia environmentálních služeb lesního hospodářství. Kapitola z historie našeho lesnictví. Dějiny vědy a techniky, 42/2: 87-101. ISSN 03004414.
- KREČMER V., JAŘABÁČ M. 1981. Lesy a voda v Beskydech. In: Komplexní využívání lesního fondu a ochrana krajinného prostředí. Sbírnka dokumentů, zpráv a studií č. 10. Praha, Československá akademie zemědělská: 1-47.
- KREČMER V., MÍCHAL I., RYNDA I. 1994. Opravdu základní informace? (Recenze Domes Z. 1993. Základní informace o lesním hospodářství České republiky. Praha, Ministerstvo zemědělství: 33 s.) Ochrana přírody, 49/1: 31-32.
- KREČMER V., ŠACH F. 1999. Metodika kontrolní činnosti orgánů České inspekce životního prostředí s působností v ochraně lesa (ČIŽP) pro oblast lesů vodohospodářsky významných. Praha, Ministerstvo životního prostředí ČR: 19 s., příl.
- KREŠL J. 1976. Vodohospodářská funkce lesa ve vztahu k hospodaření v lese. In: Zvyšování produkční schopnosti lesa. Havířov, ČVTS: 265-279.
- KREŠL J. 1976. Hydrické efekty lesní dopravní sítě a jejich vodohospodářský význam. In: Les a voda. Pardubice, ČVTS: 25-40.
- Lesnické hospodaření v povodí vodárenských nádrží a toků. 1999. Sborník z celostátního semináře. Bílá v Beskydech, 30. – 31. 8. 1999. Ostravice, Česká lesnická společnost: 42 s.
- MOLČANOV A. A., KREČMER V. 1975. Moderní lesní hospodářství a společnost. Vesmír, 64/5: 135-136.
- PEŘINA V. 1975. K zásadám hospodaření v lesích v povodí vodárenských nádrží. Lesnická práce, 54/1: 24-30.
- PEŘINA V. 1980. Application of research results of multipurpose forest use in forests with hydrologic and soil protection functions. In: Doolittle W. T. et al. (eds.): IUFRO/MAB Conference: Research on Multiple Use of Forest Resources. May 18-23, 1980, Flagstaff, Arizona. General Technical Report WO-25. Washington, D.C., USDA Forest Service: 107-114.
- PEŘINA V., KREČMER V. 1981. Active environmental functions of forest for soils and water conservation - a concept of functionally integrated forestry. Communicationes Instituti Forestalis Čechosloveniae, 12: 207-222.
- PEŘINA V., KREČMER V., KADLUS Z., BĚLE J. 1973. Možnosti víceúčelového hospodaření s cíli produkčními a vodohospodářskými na příkladu Orlických hor. Práce VÚLHM, 43: 69-117.
- PEŘINA V., KREČMER V., ŠACH F., DRESSLER M., RÉMAN Z., KŘEČEK J., SKÝPALA J., BENEŠ J., JAŘABÁČ M. 1977. Vzorový projekt pro zvýšení vodohospodářské funkce lesa v povodí vodárenské nádrže. Závěrečná zpráva úkolu rezortního technického rozvoje lesního hospodářství č. 4.01 – 77. Jíloviště-Strnady, Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti: 112 s., příl.
- PEŘINA V., KREČMER V., ŠACH F., DRESSLER M., RÉMAN Z., BENEŠ J., JAŘABÁČ M., KŘEČEK J., SKÝPALA J., ŘÍHA L. 1979. Vzorový projekt pro zvýšení vodohospodářské funkce lesů v povodí vodárenské nádrže. Sborník celostátní konference Víceúčelové obhospodařování lesů v povodí vodárenských nádrží, Ostrava, Dům techniky ČSVTS: 124 s., příl.
- ŠACH F., ČERNOHOUS V. 2009. Metodické postupy ochrany lesních pozemků proti erozi. Recenzovaná metodika. Lesnický průvodce, č. 1: 54 s. ISBN 978-80-7417-004-1.
- ŠACH F., KANTOR P., ČERNOHOUS V. 2007. Metodické postupy obhospodařování lesů s vodohospodářskými funkcemi. Recenzovaná metodika pro praxi. Lesnický průvodce, č. 1: 25 s. ISBN 978-80-86461-84-7.

- ŠIŠÁK L., ŠACH F., ŠVIHLA V., ČERNOHOUS V. 2006. Metodika sociálně ekonomického hodnocení funkcí lesa. Metodiky pro praxi. Lesnický průvodce, č. 1: 40 s. ISBN 80-86461-72-6.
- TLAPÁK V., VALTÝNI J. 1987. Hospodaření v povodích vodárenských toků. In: Zachar D., Jůva K. et al. (eds.): Využití a ochrana vod ČSSR z hlediska zemědělství a lesního hospodářství. Praha-Bratislava, Academia-Veda: 226-229.
- VANČURA K., ČERNOHOUS V., KANTOR P., ŠACH F., BIBA M., LOCHMAN V., FADRHOŇSOVÁ V., VÍCHA Z., OCEÁNSKÁ Z. et al. 2007. Les a voda v srdci Evropy – Forest and water in the heart of Europe. Praha, MZe ČR; Brandýs nad Labem, ÚHÚL: 317 s. ISBN 978-80-7084-634-6.
- ZELENÝ V. 1974. Vodohospodářský význam lesů na příkladu beskydských experimentálních povodí. In: Poznatky z lesnických meliorací a celospolečenských funkcí lesa. Vedecké práce Výskumného ústavu lesného hospodárstva vo Zvolene. 19. Zvolen, VÚLH: 57-91.
- ZELENÝ V. 1980. Vývoj a úkoly lesnického vodního hospodářství v ČSR. Lesnictví, 26/8: 673-676.

ON HISTORY OF THE FIRST LEGAL NORM CREATION FOR MULTIPURPOSE FOREST MANAGEMENT - CONTRIBUTION TO FORESTRY HISTORY OF THE BESKYDY MTS.

SUMMARY

Forests of the Beskydy Mts. have taken up a prominent position in the history of modern forestry and forest management. In connection with the Beskydy Mts. hydrological importance for the whole ambient industry region, the forestry-hydrologic investigation was concentrated there. In further reference to these research results, the Beskydy Mts. were selected for verifying scientific knowledge in pilot practice. Formulation and issue of the first instruction in the world, generally binding legal norm for multipurpose management of forests were done in concurrence of wood production and treatments of water resource protection. The Instruction no. 13/1982 issued by the Ministry of Forest and Water Management of the Czech Republic for managing the forest lands within protected zones of water resources as legal norm proceeded from scientific knowledge that it is possible to protect water resources effectively without disturbing sustainable wood production.

The study proves why using of that legal norm for multipurpose use of forests – the first of its kind in the world – was minimal. There was not any political will to adjust the single-purpose economic structure of forest branch for new forestry services – not only to use spontaneous forest services. The forest management remained single-purpose economically structured according to manufacturing viewpoints, i. e. of wood production. There was not any will to change it even if the economical effectiveness of forest function (forestry services of water quality protection) was for raw water treatment at least significantly eleven fold at protection of water in a water-supply reservoir against soil sediments from ground prone to erosion.

Matter-of-fact approaches as they mentioned in Instruction no. 13/1982, and verified in the Beskydy Mts. forests, remain permanently applicable. Thanks to keeping content of the project during its practical pursuance it could be possible to state that namely in the Vilčok catchment, located in the so-called “soft flysch” rock territory, where the situation from the viewpoint of disturbing the hydrological and soil conservation functions of forest was critical, the hydrologic and soil protection services of forest and forestry are provided in a state of permanent sustainability. Aiming of the project, i. e. not only stream regulation but also management of catchment area, thus so-called complex watershed management permeated not only practical realization of the project but also further practical guides (certified instructions) for forest watershed management from the viewpoint of hydrological services of forest and forestry. An idea of multiple purposes and forestry services as inseparable constituent of forest management permanently complies also with European trends of forest management transformation.

Recenzováno

ADRESA AUTORŮ/CORRESPONDING AUTHORS:

Ing. Vladimír Krečmer, CSc.
Na Loukoti 20, 160 00 Praha 6 - Vokovice, Česká republika
tel.: 235 358 116; e-mail: v.krecmer2@seznam.cz

Ing. František Šach, CSc., Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, v. v. i., VS Opočno
Na Olivě 550, 517 73 Opočno, Česká republika
tel.: 494 668 391; e-mail: sach@vulhmop.cz

Prof. Ing. Petr Kantor, CSc., Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Lesnická a dřevařská fakulta
Zemědělská 3, 613 00 Brno, Česká republika
tel.: 545 134 125; e-mail: kantor@mendelu.cz